

WEERBARE SAMENLEVING

Position Paper
CDA Bestuurdersvereniging

November 2026

CDA

BSV Bestuurders-vereniging

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING: WEERBAAR IN ONZEKERE TIJDEN	3
1. SAMENLEVING: VAN INDIVIDU, GEZIN TOT GEMEENSCHAP	9
2. GEMEENTE EN VEILIGHEIDSREGIO	11
3. WATERSCHAPPEN	16
4. PROVINCIE	19
5. NATIONALE OVERHEID	21
6. EUROPA	25

INLEIDING: WEERBAAR IN ONZEKERE TIJDEN

Onze tijd wordt gekenschetst door diepe onzekerheid over de toekomst. Toenmalig CDA-leider Sybrand Buma duidde dit in 2017 als 'verwarde (sic) tijden'[1]. Vandaag de dag spreken commentatoren ook wel over een 'polycrisis'[2]: het samenvallen van verschillende systemische crises zoals klimaatverandering, technologische disruptie, geopolitieke instabiliteit en de dreiging van pandemieën. Anderen benoemen deze tijd als 'age of chaos'[3], waarin traditionele politieke, economische en sociale systemen onder druk staan en dreigen te bezwijken door externe schokken en interne spanningen.

Gebeurtenissen op het wereldtoneel leiden tot vergelijkingen met gebeurtenissen van niet al te lang geleden. Het wantrouwen tegen de rechtsstaat, de populariteit van extreem-rechts, de polarisatie die mede door buitenlandse mogendheden wordt aangejaagd: het is niet nieuw. Het baart zorgen. Hoe houdt de samenleving zichzelf overeind? Meer en meer wordt in antwoord hierop de term 'weerbare samenleving' gebruikt.

In het CDA Tweede Kamer Verkiezingsprogramma van 2025 kreeg 'de weerbare samenleving' een prominente plaats[4]. In zijn recente Schoo-lezing bij de opening van het parlementaire jaar 2026-2027 reflecteerde huidig politiek leider van het CDA Henri Bontenbal uitgebreid op de betekenis van een weerbare en veerkrachtige samenleving voor het CDA[5]. Dit document heeft tot doel dit begrip nader te duiden en in te vullen vanuit christendemocratisch perspectief. We preciseren wat we hier wél, maar uitdrukkelijk ook níét onder verstaan. In het tweede deel vertalen we deze principiële visie naar concrete betekenissen en opdrachten voor de samenleving en politiek (gemeente, provincie, waterschappen, Rijk en Europa).

[1] Sybrand Buma, 'Verwarde tijden!' die om richting vragen. H.J. Schoo-lezing 2017, 4 september 2017.

[2] Jean-Claude Juncker, 'Speech by President Jean-Claude Juncker at the Annual General Meeting of the Hellenic Federation of Enterprises', Athene, 21 juni 2016; Adam Tooze, 'Chartbook #165: Polycrisis – thinking on the tightrope', Chartbook, 29 oktober 2022.

[3] Frederick Kuo, 'The Coming Age of Chaos', Asia Times, 19 juli 2019; Ezra Klein, 'Christopher Nolan Stared Into Elon Musk's Soul', The Ezra Klein Show, 2026.

[4] CDA, Bouwen op vertrouwen. Onze keuzes voor een fatsoenlijk land, 6 september 2025.

[5] Henri Bontenbal, Veerkracht, Vertrouwen, Vooruitgang. H.J. Schoo-lezing 2026, 31 augustus 2026.

Wat bedoelen we met weerbare samenleving?

Een van de uitdagingen van het begrip weerbaarheid is de breedte ervan. Dat komt treffend naar voren in het richtinggevende Europese rapport van de Finse oud-president Sauli Niinistö[6]. Op basis van de Finse ervaringen pleit hij voor een *whole-of-society*-benadering, waarin de hele samenleving wordt betrokken, een *whole-of-government*-benadering, waarin de verschillende overheidslagen samenwerken, en een *all-hazard*-benadering, die zich uitstrekt van militaire en hybride dreigingen tot klimaatrampen en pandemieën.
Het begrip weerbaarheid krijgt daarmee een brede beleidsmatige invulling. Ook binnen het CDA wordt die brede benadering zichtbaar in adviezen over een parate krijgsmacht[7], een weerbaar buitenlandbeleid in een geopolitiek Europa[8] en een weerbare geo-economie[9].

Maatschappelijke weerbaarheid

Juist omdat weerbaarheid zo breed wordt ingevuld en er al zoveel notities over geschreven zijn, beperken we ons in dit document tot de maatschappelijke basis. Maatschappelijke weerbaarheid definiëren we daarbij als het vermogen van burgers en gemeenschappen om samen schokken op te vangen, hiervan te herstellen (veerkracht) en zich aan te passen, om daarmee beter voorbereid te zijn op een volgende crisis[10]. Weerbaarheid is daarmee een opdracht aan ons allemaal. Door de samenleving als vertrekpunt van analyse te nemen, onderscheidt de christendemocratie zich van andere politieke tradities. Waar het liberalisme maatschappelijke weerbaarheid primair benadert vanuit het handelingsvermogen van het individu en de sociaaldemocratie vanuit de rol van de staat in het beschermen en organiseren van de samenleving, vertrekt de christendemocratie vanuit de samenleving zelf: de verbanden waarin mensen verantwoordelijkheid voor elkaar dragen.

[6] Sauli Niinistö, Safer Together: Strengthening Europe's Civilian and Military Preparedness and Readiness, 30 oktober 2024.

[7] Fractienotitie CDA, Defensie 2035 (binnenkort te verschijnen)

[8] CDA Buitenlandcommissie, Macht en moraal in een kantelende wereldorde. Tien aanbevelingen voor verantwoordelijk buitenlandbeleid, 2025.

[9] CDA Buitenlandcommissie, notitie geopolitieke economie, te verschijnen.

[10] OECD, Development Co-operation Report 2020: Learning from Crises, Building Resilience (Paris: OECD Publishing, 2020), in het bijzonder Box 7.1, "Resilience terminology".

Drie misvattingen over weerbaarheid: de liberale, de linkse en de populistische reflex

Dat verschil in vertrekpunt werkt door in de manier waarop we maatschappelijke weerbaarheid invullen. Het is daarom goed eerst stil te staan bij wat we er níét onder verstaan. In het huidige debat zien we drie politieke reflexen die de kracht en complexiteit van de samenleving tekortdoen:

1. **Individuele zelfredzaamheid (de liberale reflex):** Maatschappelijke weerbaarheid wordt vaak impliciet vernauwd tot individuele 'zelfredzaamheid', met het overheidsadvies voor een noodpakket om 72 uur zelfredzaam te zijn als treffend symbool. Dit wordt weerspiegeld in een sombere blik op de samenleving, die zou bestaan uit op zichzelf gerichte individuen. Dit is een miskenning van de kracht van de samenleving.
   De samenleving is meer dan 'ik' en 'jij'. De Nederlandse samenleving beschikt over een hoog sociaal vertrouwen en een sterk verenigingsleven. De meeste mensen zijn gematigd en geneigd elkaar te helpen. Weerbaarheid is een gezamenlijke opgave, vanuit gedeelde verantwoordelijkheden. De oorlog in Oekraïne heeft de ogen geopend waartoe een open samenleving in staat is als ze bedreigd wordt van buiten.
2. **Het Rijk moet de samenleving weerbaar maken (de linkse reflex):** Een tweede misvatting is dat een weerbare samenleving door de overheid van bovenaf geregisseerd moet worden. Deze aanname ligt verscholen in de linkse reflex van een maakbare, aan te sturen samenleving. Het falen van centraal gestuurde systemen is echter een onderdeel van onze huidige disruptieve tijd, geen oplossing. De meeste Nederlanders hebben, als ze het gevoel hebben te worden aangestuurd, als primaire reflex weerstand. Weerbaarheid komt in de eerste plaats uit de samenleving zelf. Innovatie en improvisatie komen ook vaak beter tot stand van onderop. De overheid moet in de eerste plaats haar eigen kerntaken op orde hebben. Weerbaarheid vergt immers ook een bepaalde mate van centrale aansturing (denk aan sluizen, ons energiesysteem, veiligheidsdiensten etc). Gezien de mondiale aard van veel dreigingen (klimaat, geopolitiek) ligt coördinatie niet zelden meer voor de hand op Europees niveau. Subsidiariteit is bij weerbaarheid daarom een kernbegrip (adresseren op schaalniveau best passend bij een specifieke weerbaarheidsopgave).
3. **Makkelijke oplossingen van een sterke man (de populistische reflex):** Tot slot is de populistische reflex om de kop in het zand te steken (zoals bij klimaatverandering of corona) of dreigingen juist op te blazen tot apocalyptische proporties om angst te zaaien (migratietsunami's, kwaadaardige elites) en autoritair ingrijpen te rechtvaardigen (zoals de asielnoodwet). Dit denken in makkelijke oplossingen en crisismaatregelen heeft ook post gevat bij middenpartijen. We moeten uitkijken dat een weerbaarheidsagenda geen alibi wordt om maatschappelijke vraagstukken alleen nog vanuit een veiligheidsbril te benaderen. Het normaliseren van een 'crisisbestuur' herbergt het grote gevaar dat we langzaam onze grondrechten uit het oog verliezen en het acute continu prioriteren boven het werkelijk belangrijke.

Wat weerbaarheid wél is: onze vier kernwaarden

Vanuit de christendemocratische traditie rust maatschappelijke weerbaarheid op onze vier fundamentele kernwaarden:

- **Gespreide verantwoordelijkheid:** Dit is de basis van ons maatschappelijk weefsel. Gezinnen, scholen, verenigingen en geloofsgemeenschappen vormen de plekken waar mensen elkaar ondersteunen en verantwoordelijkheid dragen voor hun omgeving. Vanuit een gedeelde visie op burgerschap spreken we elkaar aan en werken we samen. Ook bedrijven hebben hierin een wezenlijke maatschappelijke taak. Wanneer verantwoordelijkheid breed gedragen wordt, ontstaat een fijnmazig netwerk van onderlinge hulp en betrokkenheid. Onderling vertrouwen is daarbij geen zachte randvoorwaarde, maar een harde noodzaak voor maatschappelijke weerbaarheid. De verantwoordelijkheid die wij aan de samenleving toekennen is niet ‘gegund door de overheid’, maar een natuurlijk recht en een plicht.
- **Solidariteit:** Gespreide verantwoordelijkheid kan niet zonder solidariteit met individuen, ondernemers en groepen die bij een crisis extra kwetsbaar zijn of hard getroffen worden. Dit uit zich in concrete nabijheid en ondersteuning. Deze solidariteit wordt in de eerste plaats georganiseerd vanuit de samenleving zelf, door om te zien naar kwetsbare buurtgenoten. De overheid dient namens de gemeenschap klaar te staan met gerichte en rechtvaardige steunmaatregelen, zowel in de voorbereiding op als tijdens een crisis en in de herstelfase daarna.
- **Publieke gerechtigheid:** Juist in tijden van crisis moet de overheid een betrouwbaar baken zijn. Zij bewaakt de rechtsstaat onvoorwaardelijk en handelt voorspelbaar, rechtvaardig en terughoudend. Dit betekent enerzijds dat zij duidelijke grenzen stelt wanneer de openbare orde of de volksgezondheid in het geding zijn.
  Anderzijds vereist het een grote mate van terughoudendheid en zorgvuldigheid bij het inperken van grondrechten. Publieke gerechtigheid beschermt de burger tegen de willekeur van een crisisoverheid en schept de randvoorwaarden waarbinnen de samenleving samenredzaam kan zijn. Gerechtigheid is ook: niet alles is voor iedereen. De meeste mensen kunnen het meeste zelf. Er zijn mensen die meer nodig hebben. “Niemand te weinig, niemand te veel” is het devies. Zowel in aandacht, verwachtingen, middelen als verantwoordelijkheden.
- **Rentmeesterschap:** Crisisdenken leidt snel tot blikvernauwing en kortetermijnpolitiek. Rentmeesterschap daarentegen dwingt ons om verder te kijken dan het hier en nu. Wij hebben een dure plicht jegens jongeren en toekomstige generaties om existentiële uitdagingen, zoals klimaatverandering, technologische transities en geopolitieke instabiliteit, vanuit de grondoorzaken aan te pakken.
  Echte weerbaarheid schuift de rekeningen van vandaag niet door naar de samenleving van morgen. Ook de kwaliteit en houdbaarheid van onze open democratie vraagt specifieke aandacht: vrijheid is kwetsbaar, democratie ook.

Noodzakelijke ingrepen vanuit de overheid op democratische processen moeten altijd in het perspectief staan van de rechten van toekomstige generaties.

Christendemocratische uitgangspunten voor een weerbare samenleving

Vanuit deze politiek-filosofische visie op weerbaarheid volgen vijf leidende strategische uitgangspunten voor ons beleid:

1. **De overheid is facilitator en pakt waar nodig regie:** De overheid kan maatschappelijke weerbaarheid niet van bovenaf dicteren. Wel moet zij processen faciliteren die de samenredzaamheid vergroten (denk aan laagdrempelige weerbaarheidscursussen of het wettelijk verankeren van een brede maatschappelijke diensttijd) en maatschappelijk initiatief stimuleren door structureel te investeren in het verenigingsleven en vrijwilligerswerk. Zo versterkt de overheid niet alleen de praktische weerbaarheid van de samenleving, maar ook het onderlinge vertrouwen en de bereidheid van burgers om verantwoordelijkheid voor elkaar te nemen.
2. **Maatschappelijke weerbaarheid krijgt vorm op huishoud- en wijkniveau:** Maatschappelijke weerbaarheid ontstaat in de haarvaten van de samenleving. Juist daar moet de samenleving in staat zijn om de eerste klap op te vangen en haar essentiële functies zoveel mogelijk overeind te houden. Voor zover de overheid hierin materiële en logistieke ondersteuning kan bieden (bijvoorbeeld via fysieke noodsteunpunten in de wijk), is dit bij uitstek een taak voor de lokale democratie: de gemeenten. Het Rijk dient er dan ook voor te zorgen dat gemeenten hiervoor over de juiste wettelijke taken én voldoende financiële middelen beschikken.
3. **Bijzondere zorgplicht voor de meest kwetsbaren:** Vanuit onze waarde van solidariteit heeft de overheid een specifieke verantwoordelijkheid jegens individuen en groepen die bij een crisis onevenredig hard geraakt worden. Weerbaarheid mag nooit een excuus zijn voor het sociaal darwinistische ‘ieder voor zich’. De overheid dient vooraf gerichte voorzorgsmaatregelen te nemen om te garanderen dat niemand buiten de boot valt en moet ook na een crisis oog hebben voor degenen die onevenredig hard zijn getroffen.
4. **Terughoudendheid met noodrecht en focus op grondoorzaken:** Juist in tijden van onzekerheid moet de overheid voorspelbaar, betrouwbaar en rechtvaardig handelen. Crisisbevoegdheden mogen uitsluitend in situaties van uiterste noodzaak en voor een strikt gelimiteerde tijd worden ingezet. We moeten als samenleving structureel leren omgaan met een permanent verhoogd dreigingsniveau. Dit betekent dat we, in plaats van ad-hoc symptoombestrijding en het inperken van grondrechten, voldoende middelen en politieke aandacht moeten vrijmaken om de structurele grondoorzaken van crises weg te nemen.

5. Eerlijkheid over de offers: Een weerbare samenleving is niet gratis. Politiek leiderschap vraagt om eerlijkheid over de maatschappelijke kosten die verhoogde weerbaarheid met zich meebrengt, en de verantwoordelijkheden die dit van iedere burger vraagt. Maar rentmeesterschap betekent ook dat wij de kosten van onze keuzes niet afwentelen op toekomstige generaties. Investeringen in weerbaarheid zijn daarom niet alleen een reactie op de dreigingen van vandaag, maar ook een verplichting om de samenleving van morgen minder kwetsbaar te maken. De introductie van een 'vrijheidsbijdrage', waarbij burgers of bedrijven concreet bijdragen aan collectieve veiligheid en vitale structuren, is hiervan een tastbaar voorbeeld. Weerbaarheid vraagt om een herwaardering van plichten, niet alleen van rechten.

Opbouw van het position paper

Aangezien dit position paper gaat over de weerbare samenleving is de samenleving ook ons startpunt. In de volgende paragraaf besteden we aandacht aan het individu, het gezin en huishouden, en aan de gemeenschap. De volgende paragrafen gaan in op de verschillende bestuursniveaus: de gemeente en veiligheidsregio, de provincie, het waterschap, het Rijk en de Europese Unie. Dit stuk gaat nadrukkelijk over de weerbare samenleving; onderwerpen als de weerbare economie, digitale weerbaarheid, etc. komen wel zijdelings aan bod maar vormen niet de hoofdmoot van het paper.

1. SAMENLEVING: VAN INDIVIDU, GEZIN TOT GEMEENSCHAP

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

We willen bereiken dat individuele weerbaarheid (en zelfredzaamheid) onderdeel is van het dagelijks leven van mensen. Zij ervaren zich weerbaar op spiritueel, emotioneel, mentaal en fysiek vlak. Zij weerstaan tegenslag en leren daarvan. Het gezin en de familie staan het dichtst bij het individu en hebben daarom een belangrijke signalerende en zorgende rol, met extra aandacht voor mensen die minder zelfredzaam zijn. Onder 'gezin' verstaan we ook mensen die op een andere manier een huis delen, denk bijvoorbeeld aan studentenhuizen. Het gezin is voor velen het eerste steunnetwerk in tijden van crisis.

De gemeenschap is waar, vanuit saamhorigheid, de lasten van een crisis gedeeld worden. Individuen dragen bij aan de gemeenschap naar adaptieve eigenschappen/competenties, zodat gemeenschappen weerbaar blijven. Individuen die niet direct bij kunnen dragen, voelen vanuit sociale verbondenheid dat zij ook een plek hebben.

HOE GAAN WE DAT DOEN?

1. Investeren in snelle scholing van de gehele samenleving

Zoals aangekondigd door Henri Bontenbal in de H.J. Schoolezing investeren we in weerbaarheidscursussen voor iedereen, op gebied van gezondheid, basisvaardigheden, praktische crisisvaardigheden, digitale en financiële weerbaarheid, bijvoorbeeld via Massive Online Learning Communities (MOOC's), maatschappelijke initiatieven en samen met het Rode Kruis of de Scouting en onderwijsinstellingen.

2. Laagdrempelige hulp om persoonlijke weerbaarheid te vergroten

Idealiter beschikt ieder individu, gezin/huishouden en straat over een weerbaarheidsplan. In dit plan worden de belangrijkste (persoonlijke of gezamenlijke) risico's, kwetsbaarheden en het netwerk in kaart gebracht. De invulling verschilt per persoon en levensfase.
De gemeente biedt laagdrempelige hulp om persoonlijke risico's, kwetsbaarheden en hulpbronnen in kaart te brengen. De gemeente organiseert en faciliteert hiervoor gesprekken en informatieverstrekking via bibliotheken, buurthuizen of andere ontmoetingsplekken.[11]

[11] Landau J. (2007). Enhancing resilience: families and communities as agents for change. Family process, 46(3), 351–365.

3. Extra steun voor gezinnen in essentiële beroepen

Juist bij gezinnen waarin mensen in essentiële beroepen werken die bij een crisis worden opgeroepen bij te dragen is tijdige en juiste ondersteuning van belang. Daarom moeten juist zij voorbereid zijn op uitval van stroom, telecom en digitale systemen en moet het gezin kunnen blijven draaien, ook onder moeilijke omstandigheden. Noodcommunicatie moet vooraf geregeld zijn.

4. Solidariteit met iedereen

Aangezien we niet weten welke crisissen ons te wachten staan, kan iedereen de meest kwetsbare worden. Dit vraagt een ander soort denken, voor- en nazorg. Investeer in zelfstandig kunnen handelen van mensen, maar voorkom dat zelfredzaamheid een excuus wordt om mensen aan hun lot over te laten. Gespreide verantwoordelijkheid kan niet zonder solidariteit met individuen en gezinnen die bij een crisis extra kwetsbaar zijn of hard getroffen worden.

5. Versterken van de sociale cohesie en stimuleren van samenredzaamheid[12]

Sterke gemeenschappen zijn beter voorbereid op een crisis. Daarom loont het om te investeren in ontmoetingsplekken, lief en leedstraten, burendagen, etc. We kunnen leren van het Keniaanse *nyumba kumi* concept, waarbij bewoners gestimuleerd worden om groepen van 10 huishoudens te vormen die naar elkaar omkijken. We stimuleren dan ook bewonersinitiatieven op hyperlokaal niveau (‘praat met je straat’). Gemeenschappen vinden elkaar al in verenigingen, informele netwerken, geloofsgemeenschappen, sportclubs. Ook bedrijven zijn gemeenschappen waar mensen elkaar vinden. Op deze gemeenschappelijkheid kan verder voortgebouwd worden.

6. Nationale dialogen

We investeren in individuele zelfredzaamheid en sociale binding door nationale dialogen te organiseren naar Fins voorbeeld.[13]

[12] Forster, A., Hepburn, L. A., Brogden, L., Boston, M., Galbrun, L., Lawanson, T., Morkel, J., & Bernie, D. (2026). Exploring disciplinary perspectives on community resilience. Disasters, 50(1), e70036.

[13] National Dialogues: Communal sisu as a national resource

2. GEMEENTE EN VEILIGHEIDSREGIO

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

Maatschappelijke weerbaarheid krijgt vorm dicht bij mensen: in gezinnen, buurten en dorpen, scholen, verenigingen, bedrijven en andere gemeenschappen. De gemeente is de bestuurslaag die het dichtst bij deze samenleving staat en heeft daarom een belangrijke verbindende rol. Zij brengt lokale partijen, kennis en beschikbare capaciteit bij elkaar en helpt verantwoordelijkheden vooraf helder te maken. De veiligheidsregio ondersteunt gemeenten met kennis van risico's en crisisbeheersing en met regionale coördinatie, training en oefening.

Uitgangspunt is gespreide verantwoordelijkheid. Inwoners, maatschappelijke organisaties, bedrijven en overheden dragen ieder vanuit hun eigen rol verantwoordelijkheid voor hun voorbereiding en continuïteit. De overheid neemt die verantwoordelijkheid niet over, maar zorgt waar nodig voor samenhang, ondersteuning en bijzondere aandacht voor mensen die minder zelfredzaam zijn.

De gemeente vervult daarbij een rol als **lokale netwerkregisseur**. Zij stuurt de samenleving niet van bovenaf aan, maar zorgt ervoor dat partijen elkaar kennen, kennis en capaciteit worden verbonden en samenwerking niet pas tijdens een crisis tot stand hoeft te komen. Dit sluit aan bij de *Whole of Society*-benadering zoals die in verschillende gemeenten wordt ontwikkeld: samenwerken in netwerken zonder dat alles centraal hoeft te worden aangestuurd.

HOE GAAN WE DAT DOEN?

1. Iedere gemeente beschikt over een lokaal weerbaarheidsplan

Iedere gemeente brengt de belangrijkste lokale risico's, kwetsbaarheden, vitale functies en maatschappelijke netwerken in kaart. Daarbij wordt ook inzichtelijk welke kennis, mensen en middelen lokaal beschikbaar zijn en welke rol inwoners, bedrijven, zorginstellingen, scholen, verenigingen en andere maatschappelijke organisaties kunnen vervullen. Het plan richt zich op voorbereiding, handelen tijdens een crisis én herstel daarna.

De invulling verschilt per gemeente: lokale omstandigheden, bevolkingssamenstelling en risicoprofiel zijn leidend. De uitdagingen en kansen in stedelijk gebied zijn vaak heel anders dan die in kleinere dorpen en het buitengebied, waar afstanden groter zijn, voorzieningen verder weg en de afhankelijkheid van auto, energie en digitale verbindingen daarmee ook groter kan zijn. Tegelijkertijd zijn daar juist vaak sterke

sociale verbanden: verenigingen, buurtschappen, kerken, agrarische netwerken en lokale ondernemers. Een weerbaarheidsplan moet voor stad én platteland werken.

2. Gemeenten versterken zelfredzaamheid én samenredzaamheid

Weerbaarheid vraagt dat mensen weten wat zij zelf kunnen doen, maar ook dat zij kunnen terugvallen op anderen. Gemeenten versterken daarom de sociale basis en sluiten zoveel mogelijk aan bij bestaande verbanden zoals buurthuizen, verenigingen, kerken, scholen en vrijwilligersorganisaties. Ook noodsteunpunten worden waar mogelijk verbonden aan bestaande en vertrouwde voorzieningen, zodat zij herkenbaar en dichtbij zijn.

Daarmee wordt maatschappelijke weerbaarheid niet alleen iets voor crisissituaties, maar onderdeel van sterke buurten en dorpen in het dagelijks leven. Het is van belang dat maatschappelijke weerbaarheid nadrukkelijk wordt verbonden met bestaande maatschappelijke initiatieven, ontmoetingsplekken, welzijns- en jongerenwerk en andere lokale netwerken. We pleiten voor een lokaal gemeenschapsfonds waarop initiatieven die bijdragen aan samenredzaamheid een beroep kunnen doen.

3. De gemeente faciliteert burgerhulpverlening

In geval van een grote ramp of crisis verwacht de Rijksoverheid dat inwoners de eerste 72 uur zelfredzaam zijn. Onderzoek wijst echter uit dat ca 20% van de bevolking niet zelfredzaam is. Een vrijwillige burgerhulpverleningsorganisatie kan op gemeentelijk niveau de tijd overbruggen. Deze vrijwillige burgerhulpverleningsorganisatie dient in de haarvaten van de samenleving te zitten, met vrijwilligers die weten waar in wijken kwetsbaren wonen, en die toegang hebben tot noodsteunpunten. Vrijwilligers dienen getraind te worden (bijvoorbeeld in EHBO, kleine brandjes blussen, zoekacties, verkeer regelen) en regelmatig te oefenen. Het Rode Kruis is een aangewezen samenwerkingspartner, naast lokale maatschappelijke organisaties en informele netwerken, scouting, veteranenclubs, etc. In de Tweede Kamer is onlangs een CDA-motie[14] aangenomen die oproept tot het trainen van 130.000 algemene burgerreservisten. Noodsteunpunten in de gemeente worden bemand met mensen die hiervoor getraind zijn.

[14] Motie Van Lanschot Opschaling Burgerreservisten

4. De veiligheidsregio ondersteunt gemeenten en organiseert regionale samenwerking

De veiligheidsregio bundelt kennis over risico's en crisisbeheersing en ondersteunt gemeenten bij voorbereiding, risicocommunicatie, training en oefening. Niet iedere gemeente hoeft zelfstandig scenario's en expertise te ontwikkelen. De veiligheidsregio zorgt ervoor dat gemeenten en regionale partners van elkaar leren en gezamenlijk oefenen.

Oefenen is daarbij essentieel. Het maakt zichtbaar waar plannen en verantwoordelijkheden in de praktijk tekortschieten en helpt partijen elkaar beter te leren kennen. De *Whole of Society*-verkenning in bijvoorbeeld de Stedendriehoek benoemt vertrouwen, regie, eigenaarschap en oefening als belangrijke voorwaarden voor succesvolle samenwerking.[15]

5. Organiseer een regionale Weerbaarheidsacademie, met de Risk Factory als ervaringsplek

Iedere veiligheidsregio beschikt over een herkenbare en structurele aanpak voor leren, trainen en oefenen op het gebied van maatschappelijke weerbaarheid. Een regionale Weerbaarheidsacademie kan bestaande initiatieven, opleidingen en trainingen bij elkaar brengen en waar nodig aanvullen. Zij richt zich op verschillende doelgroepen: kinderen en jongeren, volwassenen, senioren, vrijwilligers, professionals en bedrijven. Zo ontstaat een doorlopende leerlijn in plaats van losse campagnes en eenmalige projecten.

Een Risk Factory kan daarbinnen de fysieke ervarings- en oefenplek vormen. Daar leren mensen door realistische scenario's hoe zij kunnen handelen bij bijvoorbeeld brand, extreem weer, digitale dreigingen of uitval van voorzieningen. De Risk Factory is daarmee een praktisch onderdeel van een bredere regionale leer- en oefenstructuur.

6. Zorg dat gemeente en veiligheidsregio zelf weerbaar zijn

Overheden kunnen alleen geloofwaardig een beroep doen op inwoners en organisaties als hun eigen continuïteit op orde is. Gemeenten en veiligheidsregio's moeten daarom voorbereid zijn op langdurige uitval van stroom, telecom en digitale systemen. Essentiële publieke dienstverlening moet ook onder moeilijke omstandigheden zoveel mogelijk kunnen doorgaan. Analoge alternatieven, noodcommunicatie, personele inzet en een minimaal niveau van dienstverlening moeten vooraf zijn geregeld. De provincie kan hier een ondersteunende rol vervullen.

[15] De Stedendriehoek: Eindrapport Verkenningsfase *Whole of Society*

Ook na de acute fase blijft de gemeente een belangrijke rol houden. Herstel van dienstverlening, maatschappelijke ondersteuning en het opnieuw op gang brengen van het dagelijks functioneren van buurten en gemeenschappen maken daarom onderdeel uit van de voorbereiding.

7. Organiseer publiek-private en civiel-militaire samenwerking vóór een crisis

Veel kennis, mensen en middelen die tijdens een crisis nodig zijn, bevinden zich buiten de overheid. Bedrijven en maatschappelijke organisaties beschikken bijvoorbeeld over locaties, logistiek, technische kennis, personeel, noodvoorzieningen en andere capaciteit. Gemeenten en veiligheidsregio's brengen daarom vooraf in beeld welke partijen welke bijdrage kunnen leveren, maken afspraken over rollen en betrekken hen bij oefeningen.

Civiel-militaire samenwerking wordt vooraf georganiseerd, zodat duidelijk is welke kennis en capaciteit Defensie kan bieden en hoe deze aansluit op civiele structuren. De gemeentelijke *Whole of Society*-aanpak gaat eveneens uit van onderscheiden verantwoordelijkheden van onder meer veiligheidsregio, maatschappelijke organisaties, onderwijs, bedrijfsleven en Defensie, waarbij samenwerking vooraf wordt voorbereid en geoefend.

Coalitieakkoorden met weerbaarheid

"Veiligheid is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van ons allemaal. Daarom investeren wij in een weerbare samenleving waarin inwoners naar elkaar omzien en voorbereid zijn op noodsituaties, zoals langdurige stroomuitval of digitale verstoringen. We hebben extra aandacht voor inwoners die minder veerkrachtig zijn. Met inwoners en organisaties werken wij aan bewustwording en handelingsperspectieven, waarbij publieksvoorlichting, oefeningen en noodsteunpunten een belangrijke rol spelen."

– Coalitieakkoord 'Ruimte voor Mensen' Apeldoorn

"We investeren in een weerbare Leidse samenleving waarin inwoners elkaar helpen en ondersteunen wanneer dat nodig is. Daarbij vinden we het belangrijk dat vitale basisvoorzieningen, zoals drinkwater en voedsel, ook tijdens een crisis beschikbaar blijven en dat kritische gemeentelijke processen doorgaan. We richten de komende jaren een wijkgerichte crisisinfrastructuur in, zodat buurten beter voorbereid zijn op noodsituaties en inwoners weten waar zij terechtkunnen. Er is al heel veel kennis en kunde in de stad aanwezig, bijvoorbeeld bij onze mbo-, hbo- en universitaire opleidingen. Daarom werken we nauw samen met onderwijsinstellingen, maar ook met (studenten)verenigingen, bewonersinitiatieven, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven."

"Ook maken we budget beschikbaar voor verschillende wijken en buurten vanuit het gemeenschapsfonds om de omgeving te verbeteren en het sociaal contact te versterken. Daarbij houden we de uitvoeringslasten laag om te zorgen dat zoveel mogelijk geld in de wijken zelf terechtkomt."

– Beleidsakkoord 'Stad van ons hart' Leiden

"Wijknoodsteunpunten worden ingericht op locaties waar bewoners van nature naartoe trekken. Waar zo'n locatie er vanuit het wijknetwerk al is, wordt daarbij aangesloten in plaats van iets nieuws op te tuigen. We stimuleren iedere Rotterdammer een noodpakket in huis te halen. Als samenleving hebben we onderlinge ontmoeting nodig om sterk en weerbaar te blijven. Laagdrempelig, dichtbij en met regelmaat. We ondersteunen dus bestaande lokale netwerken die deze ontmoeting faciliteren en bestrijden op deze manier de negatieve effecten van internationale spanningen in onze wijken, buurten en dorpen."

– Vaart Maken - Coalitieakkoord Rotterdam 2026-2030

3. WATERSCHAPPEN

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

Van oudsher zijn waterschappen verantwoordelijk voor een aantal fundamentele taken die voor iedereen in Nederland van groot belang zijn: droge voeten, schoon water en voldoende water. Deze kerntaken vormen de basis van het werk van het waterschap. Tegelijkertijd is de samenleving de afgelopen decennia veranderd. Klimaatverandering, langere perioden van droogte, extreme neerslag, bodemdaling, toenemende digitalisering en nieuwe veiligheidsrisico's stellen steeds hogere eisen aan het waterbeheer.

Daarmee is de rol van het waterschap breder en belangrijker geworden. Waterschappen beheren niet alleen dijken, gemalen, watergangen en zuiveringen, maar ook steeds meer digitale systemen en andere infrastructuur die essentieel zijn voor het dagelijks functioneren van onze samenleving. Een storing of uitval van een gemaal, zuivering of digitaal besturingssysteem kan direct gevolgen hebben voor de veiligheid, volksgezondheid, economie en leefbaarheid van een gebied. Waterschappen zijn daarmee een onmisbare schakel in de nationale en maatschappelijke weerbaarheid van Nederland.

Het CDA wil dat deze veranderende rol ook wordt erkend in het nationale beleid. Waterschappen moeten volwaardig worden betrokken bij de nationale weerbaarheidsagenda. Waterveiligheid, voldoende en schoon water, en een betrouwbare afvalwaterzuivering zijn immers geen vanzelfsprekendheden. Het zijn essentiële voorwaarden voor een samenleving die veilig, leefbaar en economisch sterk wil blijven. Daarom wil het CDA investeren in robuuste fysieke én digitale waterinfrastructuur, een goede gezamenlijke crisisvoorbereiding en klimaatbestendig waterbeheer. Daarbij blijft de eigen kerntaak van het waterschap leidend en behouden waterschappen hun democratische zelfstandigheid en functionele verantwoordelijkheid.

HOE GAAN WE DAT DOEN?

1. Waterveiligheid

Nederland is een delta en waterveiligheid is daarom een blijvende kerntaak. We kunnen ons geen samenleving veroorloven waarin de bescherming tegen overstromingen als vanzelfsprekend wordt beschouwd. Dijken, kades, gemalen, sluizen en andere waterwerken moeten daarom op orde zijn en blijven. Het CDA wil blijven investeren in het onderhoud en de versterking van deze infrastructuur. Daarbij kijken we niet alleen naar de huidige situatie, maar ook naar de ontwikkelingen die op ons afkomen. Klimaatverandering vraagt om vooruitdenken en om investeringen die ervoor zorgen dat

onze waterveiligheid ook op langere termijn gegarandeerd kan worden. Dat betekent dat we onder andere blijven investeren in sterke en goed onderhouden dijken, kades, gemalen en andere waterwerken en vitale waterinfrastructuur beschermen tegen uitval, sabotage en andere bedreigingen.

2. Cyberweerbaarheid en bescherming van vitale infrastructuur

De watersector wordt steeds digitaler. Gemalen, zuiveringen, sluizen en andere voorzieningen worden in toenemende mate op afstand bestuurd en gemonitord. Digitalisering biedt grote kansen om het waterbeheer efficiënter, nauwkeuriger en voorspelbaarder te maken. Tegelijkertijd ontstaan nieuwe kwetsbaarheden. Een cyberaanval op een waterschap kan grote gevolgen hebben. Daarom moet digitale veiligheid net zo vanzelfsprekend worden als fysieke veiligheid.

Het CDA wil dat waterschappen investeren in de bescherming van digitale systemen en vitale infrastructuur, back-ups, opleiding en bewustwording van medewerkers, kennisdeling tussen waterschappen en het regelmatig testen van noodscenario's. Cyberveiligheid stopt niet bij de grenzen van een organisatie. Een kwetsbaarheid bij de ene overheid of ketenpartner kan gevolgen hebben voor anderen. Daarom is het belangrijk dat waterschappen elkaar actief informeren over dreigingen en gezamenlijk optrekken waar dat meerwaarde heeft.

3. Crisisvoorbereiding en inzet technologie

Een crisis laat geen tijd om nog te bepalen wie waarvoor verantwoordelijk is. Goede crisisbeheersing begint daarom lang voordat zich een calamiteit voordoet. Het CDA wil dat waterschappen zich goed voorbereiden op verschillende scenario's, zoals langdurige droogte, extreme neerslag, overstromingen, grootschalige stroomuitval en cyberincidenten. Daarbij gaat het niet alleen om plannen op papier, maar vooral om oefenen, samenwerken en leren van eerdere incidenten.

Wij willen daarom investeren in noodvoorzieningen en reservecapaciteit, regelmatig oefenen met realistische crisisscenario's, samenwerking met andere overheden versterken, en aandacht houden voor kwetsbare inwoners die tijdens een crisis extra ondersteuning nodig kunnen hebben. Ook drinkwaterbedrijven en Defensie zijn belangrijke partners wanneer de continuïteit van vitale voorzieningen onder druk komt te staan. Het CDA wil daarom dat deze samenwerking verder wordt versterkt en dat verantwoordelijkheden en onderlinge afhankelijkheden vooraf duidelijk zijn.

4. Technologie inzetten met behoud van de menselijke maat

Nieuwe technologie kan het waterbeheer slimmer en efficiënter maken. Sensoren kunnen bijvoorbeeld vroegtijdig signaleren dat waterstanden veranderen of dat onderhoud nodig is. Slimme gemalen kunnen beter inspelen op veranderende omstandigheden. Data kunnen helpen om waterstromen beter te voorspellen en investeringen gerichter te plannen.

Het CDA wil deze mogelijkheden benutten, maar technologie is geen doel op zichzelf. Digitalisering moet bijdragen aan betere dienstverlening, meer veiligheid en een efficiënter waterbeheer. De menselijke maat moet daarbij behouden blijven. Waar nieuwe technologie wordt toegepast, moet ook aandacht zijn voor betrouwbaarheid, privacy, cybersecurity en de mogelijkheid om bij storingen terug te vallen op menselijke controle.

5. Samenwerking: één overheid en samen verantwoordelijk

Het CDA gelooft in de kracht van de samenleving. Inwoners, boeren, bedrijven, natuurbeheerders en maatschappelijke organisaties zien vaak als eerste wat er in een gebied gebeurt. Zij weten waar water blijft staan, waar een sloot dicht groeit, waar sprake is van droogte of waar kansen liggen om natuur en waterbeheer met elkaar te verbinden. Participatie moet wat het CDA betreft niet alleen plaatsvinden wanneer plannen al grotendeels vaststaan. Inwoners, ondernemers en andere betrokkenen moeten zo vroeg mogelijk worden betrokken bij ontwikkelingen die hun leefomgeving raken. Daarmee benutten we lokale kennis en vergroten we het draagvlak voor maatregelen.

Daarnaast houden veel maatschappelijke vraagstukken niet op bij bestuurlijke grenzen. Water stroomt van het ene gebied naar het andere en klimaatverandering raakt gemeenten, provincies, waterschappen en het Rijk tegelijkertijd. Voor het CDA betekent ‘één overheid’ niet dat alle overheden hetzelfde moeten doen of dat verantwoordelijkheden bij elkaar moeten worden weggehaald. Het betekent dat Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen vanuit hun eigen verantwoordelijkheid gezamenlijk werken aan maatschappelijke opgaven waarbij water een verbindende randvoorwaarde is.

Tegelijkertijd geldt voor het CDA een duidelijk uitgangspunt: publiek geld moet zoveel mogelijk publiek voordeel opleveren. Samenwerking met andere waterschappen, universiteiten, kennisinstellingen, bedrijven en Europese programma’s kan helpen om kosten te delen, kennis te vergroten en innovaties sneller toe te passen.

4. PROVINCIE

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

Veel vraagstukken rond maatschappelijke weerbaarheid overstijgen gemeentegrenzen. De provincie heeft daarom een aanvullende rol bij het verbinden van overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties rond bovenlokale opgaven. Juist op onderwerpen als energie, ruimte, bereikbaarheid, economie, digitale weerbaarheid en grensoverschrijdende samenwerking is het provinciale schaalniveau logisch.

Veel vraagstukken rond weerbaarheid zijn te groot voor één gemeente, maar hoeven niet direct landelijk georganiseerd te worden. Denk aan energie, water, bereikbaarheid, logistiek, voedselvoorziening, economie en ruimtelijke ordening. Waar staan vitale voorzieningen? Welke wegen en verbindingen moeten altijd beschikbaar blijven? Waar ligt cruciale energie-infrastructuur? En welke gebieden zijn extra kwetsbaar? Dat zijn keuzes die we nu maken en die bepalen hoe weerbaar we over tien of twintig jaar zijn.

De provincie neemt de verantwoordelijkheden van gemeenten en veiligheidsregio's niet over, maar zorgt ervoor dat weerbaarheid ook wordt meegenomen in provinciale keuzes en regionale samenwerking. De gemeente verbindt lokaal, de veiligheidsregio brengt regionale kennis en oefenkracht bijeen en de provincie verbindt de bovenlokale opgaven en partners.

HOE GAAN WE DAT DOEN?

1. Verbind weerbaarheid aan provinciale opgaven

De provincie betrekt maatschappelijke weerbaarheid bij beleid en investeringen op terreinen als energie, infrastructuur, mobiliteit, economie, industrie, ruimte en digitalisering. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar efficiëntie, maar ook naar kwetsbaarheden, afhankelijkheden en het vermogen om na verstoringen te herstellen.

2. Verbind partijen en initiatieven

De provincie kan vanuit haar regionale positie gemeenten, veiligheidsregio, bedrijfsleven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties met elkaar verbinden. Zij stimuleert dat bestaande initiatieven en financieringsstromen waar mogelijk worden gebundeld en voorkomt onnodige versnippering.

3. Stimuleer bovenregionale en grensoverschrijdende samenwerking

Risico's houden niet op bij gemeente-, provincie- of landsgrenzen. De provincie bevordert daarom samenwerking met omliggende provincies en regio's en, waar relevant, met buurlanden. Dat geldt in het bijzonder voor infrastructuur, energie, water, economie, mobiliteit en industrie.

4. Ondersteun een structurele regionale leer- en oefeninfrastructuur

De provincie kan de ontwikkeling van de regionale Weerbaarheidsacademie ondersteunen en helpen om overheden, onderwijs, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven eraan te verbinden. De Risk Factory vormt daarin de fysieke ervaringsplek, zoals in het bestaande onderdeel al beschreven.

5. NATIONALE OVERHEID

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

De samenleving, waaronder de overheid, bedrijfsleven en burgers, is voorbereid op crises. Die voorbereiding is doelmatig georganiseerd waarbij de samenleving centraal staat; de nationale overheid speelt daarbij een rol waar dat nodig is. Daarmee dienen we niet alleen de veiligheid van de burgers, maar in internationaal veiligheidsperspectief ook de afschrikking, versterken we de sociale cohesie en zijn we ook op andere typen crisis voorbereid.

Ervaringen uit het Nederlandse verleden, inzichten uit recente initiatieven en blikken op het buitenland leren ons dat de weerbaarheid van de samenleving niet in zijn totaliteit kan worden georganiseerd en aangestuurd vanuit en op nationaal, centraal niveau. Wij pleiten dan ook bijvoorbeeld niet voor het (her)oprichten van een volledige nationale civiele verdedigingsorganisatie naar model van de begin jaren tachtig opgeheven Bescherming Bevolking (BB). Wél is het tegelijk duidelijk dat de Rijksoverheid een aantal cruciale rollen te spelen heeft in het organiseren en versterken van de weerbaarheid die op lokaal niveau niet ingevuld kunnen worden. Het Rijk heeft een rol in het stellen van normen en kaders voor lagere overheden, het faciliteren van lokale initiatieven, het uitvoeren van een aantal typische nationale overheidstaken en het bevorderen van civiel-militaire en publiek-private samenwerking.

HOE GAAN WE DAT DOEN?

1. Faciliterend en coördinerend richting lagere bestuursniveaus

De Rijksoverheid treedt faciliterend op richting lagere bestuursniveau's en burgers, maar waar nodig ook kaderstellend en sturend. Weerbaarheidsvoorbereidingen op andere hierboven genoemde niveaus zijn niet gebaat bij gedetailleerde bemoeienis vanuit de Rijksoverheid op het gebied van processen en inhoud, maar wel bij duidelijkheid gegeven door diezelfde Rijksoverheid over de essentiële uitgangspunten en voorwaarden. De weerbaarheidsplannen van gemeenten hoeven bijvoorbeeld niet precies hetzelfde te zijn - gemeenten kunnen zelf beter inschatten wat bij hen werkt - maar de plannen moeten wel uitgaan van dezelfde principes en aannames. Ook om te voorkomen dat de veiligheid en weerbaarheid in de ene gemeente veel beter of anders georganiseerd is dan de andere. Het is dan ook belangrijk dat de Rijksoverheid aangeeft met welke crisisscenario's gepland kan en moet worden, binnen welke tijdspanne voorbereidingen getroffen moeten worden, en aan welke voorwaarden de voorbereidingen moeten voldoen. Daar hoort ook bij dat de Rijksoverheid deugdelijke juridische kaders biedt zodat overheden, organisaties en bedrijven hun rol kunnen vervullen.

De Rijksoverheid kan de samenleving helpen zich te organiseren en daar ook de financiering voor leveren. Dat neemt niet weg dat burgers, organisaties en het bedrijfsleven ook hun eigen verantwoordelijkheid hebben in de weerbare samenleving. Een belangrijke faciliterende taak ligt bij het opbouwen, samenbrengen en uitwisselen van expertise. Gemeenten, provincies en wijken kunnen niet alle kennis en 'best practices' zelf uitwisselen. De Rijksoverheid kan en moet kennisinstellingen, uitvoeringsorganisaties en buitenlandse overheden helpen kennis op te bouwen, zodat deze door de samenleving kunnen worden gebruikt.

2. Nationale beleidsmatige taken en verantwoordelijkheden

- **Tegengaan van desinformatie en beïnvloeding.**
  Het Rijk heeft een verantwoordelijkheid bij het tegengaan van desinformatie en beïnvloeding. Daarbij hebben de veiligheidsdiensten een rol in het signaleren van online beïnvloeding en het tegengaan daarvan in het geval van cybermaatregelen. Maar in bredere zin ligt er voor de Rijksoverheid ook een taak in het faciliteren van een weerbare samenleving tegen desinformatie, bijvoorbeeld door het investeren in en faciliteren van lessen in het onderwijs op het gebied van mediawijsheid en digitale geletterdheid. En door het investeren in en faciliteren van kwaliteitsjournalistiek. Het is zaak dat de media, behoudens waar dat vanwege de veiligheid niet kan, volledig en tijdig worden geïnformeerd over het beleid en de beschikbare informatie op het gebied van weerbaarheidsvraagstukken, ook in crisistijd.

- **Sturing en regie in crisistijd.**
  Een andere klassieke nationale overheidstaak is het voeren van regie en het geven van sturing in crisistijd, zeker in geval van een gewapend conflict. Niet in de vorm van micromanagement, maar wel door wetgeving te activeren, leiding te geven, verantwoordelijkheden af te bakenen en organisaties op lagere bestuursniveaus in staat te stellen te acteren waar nodig. Het is hierbij cruciaal te benoemen dat ministeries zelf in de eigen organisatie de expertise, kennis en organisatiestructuren hebben om deze taken op het gebied van weerbaarheid uit te voeren en in verschillende soorten crises ook hun bijzondere uitvoerende rollen te kunnen spelen.

- **Zo min mogelijk gebruik maken van noodwetgeving.**
  Ook is het belangrijk dat de overheid op democratische basis blijft handelen, ook bij een grote en langdurige crisis die landelijke sturing vereist. Voorkomen moet worden dat langdurig gebruik wordt gemaakt van bevoegdheden die voor kortdurende crises bedoeld zijn (bij NCTV, Veiligheidsberaad, burgemeesters). Noodwetgeving en noodstructuren moeten op orde zijn om te garanderen dat effectief en legitiem noodmaatregelen kunnen worden uitgevoerd.

- **Realistisch oefenen in vredestijd.**
  Adequate uitvoering in crisis- of oorlogstijd vereist realistisch oefenen in vredestijd. Oefenen maakt plannen beter, deelnemers beter voorbereid, zorgt voor daadwerkelijke afschrikking en is de juiste boodschap richting kwaadwillenden. Het geeft ook de juiste boodschap naar burgers, bedrijfsleven en ambtenarij dat de samenleving en Rijksoverheid de thematiek serieus nemen en in staat zijn te acteren. Dit oefenen mag en zal ook zichtbaar zijn voor de samenleving[16]. Bijvoorbeeld door geluids(over)last in bebouwd gebied of hinder door oefeningen in stedelijke omgeving. De Rijksoverheid kan en moet dit organiseren en hiervoor budget vrijspelen.

3. Bevorderen van publiek-private en civiel-militaire samenwerking

- **Invoeren Nationale Weerbaarheidsraad en Nationale Veiligheidscursussen.**
  De Rijksoverheid heeft een belangrijke rol in het samenbrengen van de krachten en initiatieven in de samenleving die nu nog versnipperd zijn. Een Nationale Weerbaarheidsraad naar Fins voorbeeld, waarin ministeries, bedrijven en maatschappelijke organisaties participeren, kan ook in Nederland een adequate structuur bieden om een *Whole-of-society*-benadering op Rijksniveau invulling te geven. Ook nationale veiligheidscursussen waarin politici, militairen, ambtenaren en bedrijven samen nationale verdediging en weerbaarheid bestuderen, eveneens naar Fins voorbeeld, kunnen hieraan bijdragen. Hiervoor dient de Leergang Leiderschap in Nationale Veiligheid verder uitgebouwd te worden.[17]

- **Verbinden van weerbaarheidsinitiatieven diverse sectoren.**
  De Rijksoverheid heeft ook een belangrijke rol te spelen in het faciliteren en samenbrengen van reservisten-inzet[18], zowel van Defensie als van andere sectoren. Het Rijk kan deze initiatieven aan elkaar verbinden, zodat in samenhang de nationale weerbaarheid wordt versterkt. Dat geldt ook in bredere zin voor vrijwilligers-initiatieven die bijdragen aan de weerbaarheid, zoals de maatschappelijke diensttijd. Dergelijke samenwerkingsverbanden zullen ook belangrijk zijn in geval dat de militaire opkomstplicht in beeld komt om Defensie te versterken. Het is goed dat Defensie zoveel mogelijk inzet op werving op basis van vrijwilligheid. Maar als een

[16] Voorbeeld van realistisch oefenen

[17] Daan Sanders en Annelies van Vark, “Een weerbaarder Nederland door nationale defensiecursussen”, Clingendael Spectator (2025)

[18] Motie Van Lanschot over oprichting specialistische burgerreserves voor sectoren techniek, logistiek en veiligheid

opkomstplicht nodig blijkt, is het onwaarschijnlijk dat Defensie álle jongeren nodig zal hebben. Velen kunnen dan wel een rol spelen in de maatschappelijke weerbaarheid in tal van andere sectoren. Dat is ook eerlijker tegenover hun leeftijdsgenoten die wél bij Defensie moeten dienen.

- **Prioriteren in geval van verdringingseffecten.**
  De samenwerking tussen ministeries, bedrijven en organisaties heeft echter ook een keerzijde in de vorm van verdringingseffecten, die alleen op nationaal niveau kunnen worden geadresseerd. Zo kan verdringing optreden bij personeel; denk aan reservisten bij Defensie die tegelijk in andere cruciale sectoren nodig zijn, zoals medisch specialisten. Deze mogelijke verdringing geldt niet alleen voor personeel, maar ook op het gebied van budgetten en tal van andere schaarse services en goederen die in crisistijd op verschillende plaatsen nodig kunnen zijn, waaronder logistiek en vervoer, cyber, elektriciteit, enzovoorts.

6. EUROPA

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

Weerbaarheid raakt Europa op verschillende vlakken. Enerzijds defensie waar steeds meer programma's op Europees niveau komen, anderzijds ook op vlakken zoals bescherming van kritieke infrastructuur, civiele weerbaarheid, maar ook weerbaarheid op het gebied van de gevolgen van klimaatverandering. Los van verschillende weerbaarheid strategieën is het daarom vooral ook belangrijk hoe er rekening gehouden kan worden met weerbaarheid van Europa in bestaande en nieuwe wet- en regelgeving.

Onze toeleveringsketens, energievoorzieningen, financiële systemen, en kritieke infrastructuur zijn nauw verweven met die van onze buurlanden. Juist daarom heeft een ongelijke paraatheid, verdeeld over de 27 lidstaten van de EU, gevolgen voor iedereen.

Voor Nederland geldt dit vooral voor de grensregio's, die in crisistijd onevenredig hard worden getroffen[19]. Tijdens COVID-19 was het bbp-verlies door grensmaatregelen in deze regio's meer dan twee keer zo groot als het EU-gemiddelde.

Een effectieve weerbaarheidsstrategie kijkt daarom ook om naar andere lidstaten en buurlanden. Net zoals bij een gezin de weerbaarheid van het geheel de optelsom is van de weerbaarheid van de individuele gezinsleden, zo geldt dit ook voor de EU. Ook op Europees niveau moet solidariteit het uitgangspunt zijn van een weerbare samenleving.

Subsidiariteit blijft daarbij een kernprincipe. Gemeenten, bedrijfsleven en andere lokale partijen zijn het best gepositioneerd om te signaleren wanneer een uitdaging hun eigen schaal overstijgt. De EU-aanpak moet complementair zijn aan nationale inzet, en zich richten op het ondersteunen van kennisuitwisseling en regionale of bilaterale samenwerking tussen lidstaten waar dit meerwaarde biedt.

Tegelijkertijd vraagt solidariteit om wederkerigheid. Niet elke lidstaat heeft dezelfde uitgangspositie of dezelfde middelen, en dat verschil verdient begrip. Maar juist daarom is het belangrijk dat we elkaar blijven aanspreken en ondersteunen om overal in de Unie de zelfredzaamheid op peil te brengen.

[19] Analysis of the economic impacts of border-related measures taken by Member States in the fight against COVID-19

HOE GAAN WE DAT DOEN?

1. Een *EU Preparedness Strategy* die aansluit op nationale en lokale realiteiten

Een *EU Preparedness Strategy* moet goed aansluiten op nationale en lokale realiteiten. Dit vraagt om Nationale Weerbaarheidsplannen van alle lidstaten.

2. Risico's in grensgebieden beter in kaart brengen

Crises hebben vaak een grensoverschrijdend karakter, waardoor de EU risico's in grensgebieden beter in kaart moet brengen. Copernicus EMS laat met satellietdata zien hoe de Commissie lidstaten hierin kan ondersteunen.

3. Een EU Voorraadstrategie die samenwerking ondersteunt

Met de EU Voorraadstrategie zet de Commissie in op een proactieve aanpak. De EU moet hierbij vooral de samenwerking tussen lidstaten ondersteunen, door regionale planning van voorraden te faciliteren en strategische tekorten te identificeren. Het *Union Civil Protection Knowledge Network* biedt hiervoor al een platform, door trainingen, expertise-uitwisseling en samenwerking tussen civiele bescherming, wetenschap en beleid te faciliteren.

4. Het versterken van de cyberweerbaarheid

De EU moet voortbouwen op cyberweerbaarheid via PESCO-projecten zoals het *Cyber Threats and Incident Response Information Sharing Platform (CTIRISP)*[20], voor het delen van dreigingsinformatie tussen lidstaten, en de *Cyber Rapid Response Teams (CRRT)*, voor onderlinge bijstand bij cyberincidenten.

[20] Cyber Threats and Incident Response Information Sharing Platform (CTIRISP)

terug naar inhoudsopgave

COLOFON

Position Paper Weerbare Samenleving

Annelies van Vark (trekker)
Stefan Mastenbroek (trekker)

Vanuit CDA Expertgroep Weerbare Samenleving:
Andrea Oosting-Klock, Anne Blanksma, Annemarie Bergsma, Daan Sanders,
Patrick Simpelaar, Martijn Vroom, Hans van Gerrevink, Gerard Lucius, Daniël Hennip,
Lisanne Vriens, Robin Dorsman, Sebas Lemmens

Eindredactie Ymkje Meijer
Opmaak Jan-Willem Wouters
Foto omslag Barbara Koppe (Studio op de kop, Voorburg)

Uitgave van de CDA Bestuurdersvereniging, november 2026

BSV
Bestuurders-vereniging

Weerbare Samenleving

Position Paper CDA Bestuurdersvereniging, november 2026